

DOI: 10.46340/eppd.2020.7.3.31

Nataliia Tyshchuk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6068-9263>

National University «Odesa Law Academy», Ukraine

INVALIDITY OF TRANSACTIONS CONCLUDED BY MINORS IN THE CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION SOCIETY

Наталія Тищук

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ, УКЛАДЕНИХ МАЛОЛІТНІМИ ОСОБАМИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

The article analyzes the peculiarities of the commission of transactions by minors outside their civil capacity in the development of the information society and the consequences of such an act (its recognition to be valid or invalid). It is concluded that the range of transactions that minors can make in accordance with the law, in practice, is wider, which is due, in particular, to the development of society, information technology, "growing up" of children under fourteen years of age. Therefore, there is a question about the classification of transactions committed by a minor to small household, for example, provided they are concluded via the Internet. It is proposed to legislate the division of minors into the following groups: from birth to six years; from six to ten years; from ten to fourteen years, where each group will have its own scope of powers and the ability to perform certain transactions in order to meet the domestic needs of the person and which will meet the physical, spiritual or social development (within the appropriate age category).

Keywords: transaction, invalidity of transaction, small household transaction, minor, legal capacity.

Постановка проблеми. Вчинення будь-якого правочину має на меті досягнення певного правового результату, зокрема, встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків суб'єктів цивільних відносин. Задля того, аби правочин вважався дійсним, він має відповідати вимогам, закріпленим в законодавстві. Разом з тим, не всі правочини є дійсними. Відповідно до ст. 215 ЦК України правовою підставою визнання правочину недійсним визначено факт недодержання однією стороною чи всіма сторонами вимог, встановлених частинами 1-3, 5, 6 ст. 203 ЦК України. Зокрема, сторони, які вчиняють правочин, повинні мати необхідний обсяг дієздатності. Малолітні особи (тобто діти до 14 років) мають часткову дієздатність, а отже, можуть самостійно вчиняти лише невелике коло правочинів, зокрема, дрібні побутові правочини. На практиці виникає багато ситуацій, коли вчинений малолітньою особою правочин виходить за межі її дієздатності. І тут виникають питання щодо можливості визнання такого правочину недійсним та застосування відповідних наслідків. Враховуючи активне використання цифрових технологій, зокрема, для вчинення правочинів, постає необхідність аналізу діючого законодавства та розгляду питання щодо його удосконалення з врахуванням особливостей, які виникають внаслідок розвитку інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню категорії недійсності правочину та вчинення правочинів фізичними особами відповідно до обсягу дієздатності приділяли увагу такі вчені, як: Т.В. Водоп'ян, Ю.А. Дербакова, І.В. Давидова, О.С. Іоффе, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць,

Р.А. Майданик, М.В. Міщенко, Є.О. Харитонов, В.П. Шахматов та ін. Разом з тим, особливостям вчинення малолітніми особами правочинів за межами їх цивільної дієздатності, недійсності таких правочинів та наслідків їх недійсності в умовах розвитку інформаційного суспільства приділено недостатньо уваги.

Метою статті є аналіз законодавства щодо визнання недійсними правочинів, вчинених малолітніми особами за межами їх цивільної дієздатності та наслідків такої недійсності в умовах інформатизації суспільства та розвитку інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль в здатності повнолітніх осіб усвідомлювати свої дії та керувати ними відіграє відповідний життєвий досвід, який надає можливість правильно оцінювати сам факт вчинення правочину та наслідки такого вчинення. Внаслідок відсутності у малолітньої особи відповідного досвіду, знань, розуміння, психічної незрілості, передбачення меж цивільної дієздатності у вигляді дрібних побутових правочинів у таких осіб є обґрунтованим.

Подібну позицію, висловлюють, зокрема: В.О. Кучер (зазначає, що надаючи малолітнім особам можливість учинити лише дрібні побутові правочини, цивільне законодавство ґрунтується на неможливості такої особи в повній мірі усвідомлювати характер учинених правочинів, а також оцінити породжені ними правові наслідки у зв'язку з відповідними соціально-психічними властивостями таких осіб¹), Л.Г. Кузнецова (зазначає, що фізичний та розумовий розвиток малолітніх дітей обумовлює визначену обмеженість усвідомлення ними суспільного значення своєї поведінки й передбачення її наслідків, недостатню можливість керувати своїми діями, легке навіювання і піддавання різним впливам – як хорошим, так і поганим²).

Отже, якщо правочин, який вчинено малолітньою особою, виходить за межі її цивільної дієздатності, він: 1) згодом може бути схвалений її батьками (усиновлювачами) або одним з них, з ким вона проживає, або опікуном (ч. 1 ст. 221 ЦК України); 2) на вимогу заінтересованої особи може бути визнаний судом дійсним, якщо буде встановлено, що вчинений на користь малолітньої особи (ч. 2 ст. 221 ЦК України); 3) є нікчемним, якщо не мала місця одна з двох перших ситуацій.

В першому випадку мова не йде про розширення обсягу дієздатності особи, а лише про визнання конкретного вже вчиненого правочину законним представником малолітньої особи «допустимим» (дійсним). Схвалення такого правочину не вимагає особливої форми вираження. Воно можливе у вигляді пасивної поведінки, тобто незаявленні претензії другій стороні протягом одного місяця з моменту, коли стало відомо про його вчинення. За умови незгоди із вчиненим малолітньою особою правочином батьки (усиновлювачі) або опікун пред'являють свою претензію до іншої сторони в активній формі (наприклад, повернення товару до магазину та отримання назад витрачених коштів на покупку цього товару). Тобто фактично застосовуються наслідки недійсності правочину, зокрема, двостороння реституція. Однак необхідно пам'ятати, що можливість пред'явити таку претензію є протягом місяця з дня, коли законні представники дізнались про його вчинення. Разом з тим, на практиці досить часто виникає ситуація, що батьки (опікуни) могли досить довгий час не знати про вчинення малолітньою особою такого правочину. З іншого боку, може мати місце і маніпуляція з боку законних представників, коли вони роблять вигляд, що не знали про вчинення такого правочину. На практиці зустрічаються випадки, коли вимога про визнання правочину недійсним на підставі вчинення його малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності поступає від законних представників через декілька років після вчинення такого правочину.

В другому випадку даний правочин є «умовно оспорюваним», адже його дійсність визнається в судовому порядку. Традиційно «оспорюваний» правочин виникає внаслідок обставин, що не дозволяють належним чином та у передбачений законом порядок його реалізувати (укладати чи виконувати): цей правочин тягне за собою виникнення юридичних наслідків, але для визнання оспорюваного правочину недійсним, обов'язково потрібне волевиявлення будь-якої зацікавленої особи, правам та законним інтересам якої може бути заподіяна шкода внаслідок виконання такого правочину; тому обов'язковим є подання позову про визнання такого правочину недійсним. У нашому ж випадку (стосовно правочину, вчиненого малолітньою особою за межами своєї

¹ Кучер, В.О. (2005). *Нікчемні правочини*: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 135.

² Кузнецова, Л.Г., Шевченко, Я.Н. (1968). *Гражданско-правовое положение несовершеннолетних*. Москва: Юридична література, 113.

дієздатності) – навпаки – метою судового процесу є визнання даного правочину дійсним, що може мати місце за умови його вчинення в інтересах малолітньої особи, а подати позов може «заінтересована особа».

Якщо ж правочин, вчинений малолітньою особою поза межами цивільної дієздатності, не був погоджений законним представником та не був визнаний дійсним в судовому порядку, – він є нікчемним, що передбачено ч. 2 ст. 221 ЦК України. Законодавчо визначено, що нікчемним є абсолютно недійсний правочин, що є таким з моменту його вчинення та недійсність якого прямо передбачена законом. У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. Даний правочин не підлягає виконанню, а також з моменту його вчинення не породжує прав і обов'язків (незалежно від пред'явлення позову про визнання його недійсним і бажання сторін та інших зацікавлених осіб). Такий правочин не породжує правових наслідків, які передбачені правочином для певного виду, а лише наслідки, що пов'язані з його недійсністю. У випадках, встановлених ЦК України, нікчемний правочин може бути визнаний судом дійсним.¹

Погоджуємося з позицією І.В. Давидової², яка називає правочини, вчинені малолітніми особами за межами їх дієздатності, «умовно нікчемними», адже законодавець передбачає можливість або визнання таких правочинів нікчемними, або ж визнання їх дійсними. Тобто відбувається їх «зцілення», конвалідація. Відповідно до зазначених норм способами конвалідації нікчемних правочинів є визнання правочину дійсним рішенням суду та схвалення правочину уповноваженими особами. Правочини, які стосуються захисту прав та інтересів дітей, як однієї з найбільш вразливих категорій громадян, потребують особливої уваги³.

В протилежному випадку (відсутність конвалідації) – правочин є недійсним відповідно до норми закону і не вимагає визнання його недійсності в суді. Разом з тим на практиці все дещо складніше і досить часто спостерігаються ситуації, коли суди повинні розглядати позови та виносити рішення про визнання нікчемних правочинів недійсними.

З даного питання існують різні точки зору науковців. Представники однієї позиції, наприклад, зазначають, що «у судовому порядку підтвердження нікчемності правочину не є обов'язковим, але за ініціативи його учасників або третіх осіб закон не позбавляє можливості їх звернення в суд для отримання рішення, яке підтвердить факт нікчемності»⁴. В.В. Заборовський зазначає, що рішення про визнання нікчемного правочину недійсним має постановити суд, який таким чином, констатує факт недійсності такого правочину, а отже, надає заінтересованим особам можливість здійснити захист своїх порушених прав, шляхом застосування передбачених законом правових наслідків недійсності правочину⁵. Н.В. Рабінович зазначає, що лише суд може констатувати наявність умов та передумов, які відповідно до закону обов'язково призводять до недійсності правочину. Винесене судом рішення про недійсність правочину слугує підставою для всіх тих наслідків, які закон пов'язує з анулюванням правочину⁶.

Інші, навпаки, вказують на: 1) неможливість визнання судом нікчемного правочину недійсним, оскільки такий спосіб не передбачений способами захисту прав та інтересів осіб, що містяться в ч. 2 ст. 16 ЦК України; 2) помилковість застосування на практиці п. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України, який вказує на порядок визнання правочину недійсним, але не уточнюється, що такий спосіб захисту прав характерний лише щодо оспорюваних правочинів⁷.

¹ Цивільний кодекс України, 2003 (Верховна Рада України). Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (2020, травень, 25).

² Давидова, І.В. (2018). *Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві: теорія і практика*: моногр. Одеса: Юридична література, 210.

³ Давидова, І.В. (2016). До питання про недійсність правочинів, вчинених без дозволу органу опіки та піклування. *Часопис цивілістики*, 22, 51–55. Давидова І.В. (2016). *К вопросу о защите прав и интересов детей при заключении сделок относительно недвижимого имущества*. Актуальні проблеми захисту права власності: матер. круглого столу. Одеса: Фенікс, 47–49.

⁴ Хатнюк, Н.С. Юридична природа нікчемних правочинів. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2002_2_26 (2020, травень, 15)

⁵ Заборовський, В.В. (2012). Деякі проблемні аспекти визнання правочинів недійсними. *Вісник Запорізького національного університету*, 2, 97.

⁶ Рабінович, П.М. (2008). *Основи загальної теорії права та держави*: навч. посібн. Л.: Край, 16-17.

⁷ Гусак, М., Данішевська, В., Попов, Ю. (2009). Нікчемні та оспорювані правочини: регулювання за Цивільним кодексом України. *Право України*, 6, 115.

Аналіз судової практики свідчить про необхідність розгляду судом позовів, поданих неналежними позивачами, що також додає роботи суду. Наприклад, до Ніжинського міськрайонного суду (справа № 2-454/12) позов подала Морженко Т. щодо визнання недійсним дрібного побутового правочину з придбання пачки цигарок в магазині, посилаючись на те, що вона здійснила продаж невідомій їй на час продажу особі пачку цигарок. Згідно п. 11 Наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 24.08.2002 р. № 218 «Про затвердження Правил роздрібною торгівлі тютюновими виробами» продаж тютюнових виробів забороняється особам, які не досягли 18 років. Тобто на момент вчинення дрібного правочину Павленко А. (покупець) повинен був мати повну цивільну дієздатність, щоб придбати пачку цигарок та щоб такий правочин відповідав діючому законодавству (зокрема, ст. 203 ЦК України). Другою обставиною, на яку посилалася позивачка, вимагаючи визнати правочин недійсним, це наявність обману з боку відповідача (запевнив, що йому виповнилось 18 років), а відповідно до ст. 229 ЦК якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Разом з тим, суд зробив висновок про те, що позов не підлягає задоволенню. Підставами незадоволення стали: 1) Морженко Т. визнала свою вину в скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 156 КУпАП (про що свідчать пояснення в копії відповідного протоколу); 2) Постановою про накладення адміністративного стягнення позивачку було притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 156 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в сумі 510 грн.; вказана постанова набрала законної сили і не оскаржена позивачкою; 3) позивачка не є належним позивачем, адже є продавцем магазину, а позивачами щодо визнання такого правочину недійсним може бути власник магазину та законні представники дитини, яким є батьки та інші особи, що їх замінюють та представляють інтереси.¹

Отже бачимо, що суд отримує додаткове навантаження у вигляді розгляду справ, які могли б і не розглядатися, адже нікчемні правочини є недійсними відповідно до прямої вказівки закону і не вимагають в судовому порядку визнання їх такими.

Малолітня особа може вчинити правочин поза межами своєї дієздатності з: 1) такою ж малолітньою особою, яка має часткову дієздатність; 2) неповнолітньою особою, яка має повну дієздатність; 3) емансипованою неповнолітньою особою, яка набула повної дієздатності і фактично прирівнюється до повнолітньої; 4) повнолітньою, яка має повну дієздатність. В кожному з перерахованих варіантів будуть мати місце свої особливості наслідків вчинення таких правочинів для малолітньої особи, яка його вчинила, за умови що такі правочини згодом не будуть схвалені батьками (усиновлювачами) або одним з них, з ким вона проживає, або опікуном та не будуть визнані судом дійсним.

Враховуючи те, що малолітні особи не можуть вчинити будь-які правочини для забезпечення їх розвитку, навчання тощо окрім дрібних побутових, такі правочини вчиняють батьки (усиновлювачі) або опікуни. Останні повинні діяти в інтересах дітей, оскільки батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини (п. 2 ст. 155 СК України; п. 3 ст. 67 ЦК України). Важливу роль в даному випадку відіграють і органи опіки та піклування, які мають надавати дозвіл на вчинення деяких видів правочинів законними представниками, зокрема, якщо це стосується розпорядження майном. Таке представлення інтересів дитини пояснюється відсутністю у малолітніх осіб відповідного рівня розумової зрілості, що надало би можливість усвідомлювати значення вчинених ними дій.

Г.Ф. Шершеневич з даного приводу зазначав, що для заперечення правочину, вчиненого малолітньою особою немає необхідності доказувати його невідповідність для сторін². Адже правочин, вчинений малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності є нікчемним лише тому, що його стороною є малолітня особа.

Тобто навіть за умови подальшого схвалення правочину, вчиненого малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності (або ж факт доказу його корисності для малолітньої особи), це не означає, що він виникає як дійсний. Так само як і несхвалення такого правочину особами, визначеними в законі, не перетворює його в оспорюваний. Тому у випадку відхилення претензій

¹ Єдиний державний реєстр судових рішень (2012). *Рішення Ніжинського міськрайонного суду, 23.05.2012* <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/24165985>> (2020, травень, 22)

² Шершеневич, Г.Ф. (1995) *Учебник русского гражданского права*. по изд. 1907 г. Москва: СПАРК, 70.

другою стороною, батьки (законні представники) малолітньої особи мають право вимагати застосування наслідків недійсності нікчемного правочину, а не визнання його недійсним.

Активне використання цифрових технологій, зокрема, для вчинення правочинів, дає підстави говорити про необхідність удосконалення діючого цивільного законодавства з врахуванням особливостей, які виникають внаслідок розвитку інформаційного суспільства. Зокрема, потребує додаткового розмежування вікової категорії «від 0 до 14 років» на більш «реальні» вікові межі, адже зрозумілим є те, що особа в 6 та 13 років буде мати різний рівень фізичного, духовного чи соціального розвитку, різні побутові потреби. Наприклад, цікавою є пропозиція М.В. Міщенко «визначити нижню межу», тобто визнати осіб, молодших 6-7річного віку повністю недієздатними¹. Схожу позицію підтримують й інші науковці. Зокрема, Ж.Л. Чорна та Т.В. Водоп'ян говорять про необхідність законодавчого передбачення певного віку фізичною особою, по досягненні якого вона має фізичну та психічну можливість набувати своїх цивільних прав та здійснювати їх². Враховуючи те, що діти (в основному) йдуть до школи у 6 років і отримують від батьків «кишенькові» кошти на дрібні покупки, така пропозиція здається логічною. Діти ж, які досягли 10-річного віку, вже можуть мати більш широкі можливості у вчиненні правочинів і на практиці в основному так і є, особливо коли мова йде про використання цифрових технологій. Також у цих осіб можна спостерігати більший рівень відповідальності порівняно з меншими дітьми. Отже, обґрунтованим вважаємо запропонувати законодавчо закріпити поділ малолітніх осіб на такі групи: від 0 до 6 років; від 6 до 10 років; від 10 до 14 років, де кожна з груп буде мати свій обсяг правомочностей та можливість вчиняти ті чи інші правочини

Висновки. В умовах розвитку інформаційного суспільства та активного використання інтернет-ресурсів навіть для найпростіших операцій, на практиці виникає чимало питань щодо вчинення малолітніми особами правочинів за межами їх дієздатності та визнання їх недійсними. Нині дитина має доступ до Інтернету навіть в трьох вічному віці і фактично може (поки випадково) здійснити певні дії, які будуть вважатися правочином (наприклад, мова йде про придбання якихось посиленень для гравця в комп'ютерній грі). В даному випадку може йти мова про помилку і необхідність застосування реституції. Разом з тим, з п'яти-шестирічного віку особа може здійснювати покупки і Інтернеті розуміючи результат своїх дій (правда поки на рівні «хочу цю іграшку» тощо), що також може не співпадати з бажанням законних представників придбати саме цю річ і за таку ціну. Інші ситуація, коли дитина починає купувати щось у магазині за «кишенькові» гроші. Хоча й тут може виникнути ситуація, коли замість обіду в шкільній їдальні куплені шкідливі цукерки, газовані напої тощо, а законні представники не надавали дозволу на такі покупки й повернути їх вже не можливо. Разом з тим, можуть настати наслідки, наприклад, у вигляді завдання шкоди здоров'ю дитини (наприклад, якщо їй відповідно до медичних показань заборонено вживати такі продукти).

Розвиток інформаційних технологій та використання їх при вчиненні правочинів на практиці спричиняє розширення кола правочинів, які можуть вчинятися малолітніми особами, що спричиняє питання щодо їх віднесення до дрібних побутових, наприклад, за умови їх укладення через мережу Інтернет. Тому дане питання має бути уточнено на рівні законодавства. Зокрема, обґрунтованим вважаємо поділ малолітніх осіб на такі групи: від 0 до 6 років; від 6 до 10 років; від 10 до 14 років, де кожна з груп буде мати свій обсяг правомочностей та можливість вчиняти ті чи інші правочини з метою задовольнити побутові свої потреби особи (відповідно до віку особи) і які будуть відповідати фізичному, духовному чи соціальному розвитку (знов таки в межах відповідної вікової категорії).

References:

1. Kucher, V.O. (2005). *Nikchemni pravochyny: dysertatsiya na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata yurydychnykh nauk* [Insignificant transactions: the dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. [in Ukrainian].
2. Kuzneczova, L.G., Shevchenko, Ya.N. (1968). *Grazhdansko-pravovoe polozhenye nesovershennoletnyh*. [Civil status of minors.]. Moscow: Yuridicheskaya literatura. [in Russian]

¹ Міщенко, М.В. (2015). Характеристика та види правочинів за участю малолітніх осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 33, 1, 140.

² Чорна, Ж.Л. (2010). Особливості дієздатності малолітніх і неповнолітніх осіб за цивільним законодавством України, Росії, Білорусі. *Університетські наукові записки*, 3, 62; Водоп'ян, Т.В. (2013). Особливості дієздатності малолітніх у цивільному праві України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*, 2. <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13vtvtpru.pdf> (2020, травень, 20)

3. *Cyvilnyj kodeks Ukrayiny* [Civil Code of Ukraine], 2003. (*Verkhovna Rada Ukrayiny*). *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (2020, May, 25). [in Ukrainian].
4. Davydova, I.V. (2018). *Pravochyny ta yikh nedijnsnist v informacijnomu suspilstvi: teoriya i praktyka*. [Deeds and their invalidity in the information society: theory and practice.]. Odesa: Yurydychna literatura, 210. [in Ukrainian].
5. Davydova, I.V. (2016). Do pytannya pro nedijnsnist pravochyniv, vchynenykh bez dozvolu organu opiky ta pikluvannya [On the issue of invalidity of transactions committed without the permission of the body of guardianship and trusteeship]. *Chasopys cyvilistyky* [Journal of Civilization], 22, 51–55. [in Ukrainian].
6. Davydova, I.V. (2016). *K voprosu o zashhyte prav y interesov detej pry zaklyuchenyy sdelok odnosytelno nedvyzhyhogo imushhestva* [On the issue of protection of the rights and interests of children when concluding transactions regarding real estate]. Aktualni problemy zahystu prava vlasnosti [Actual problems of property rights protection: mater.]. Odessa: Feniks, 47-49. [in Russian]
7. Khatnyuk, N.S. (2002). Yurydychna pryroda nikchemnykh pravochyniv [Legal nature of insignificant transactions]. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2002_2_26> (2020, May, 15). [in Ukrainian].
8. Zaborovskyy, V.V. (2012). Deyaki problemni aspekty vy'znannya pravochy'niv nedijnsny'my'. [Some problematic aspects of invalidation of transactions]. *Visnyk Zaporizkoho nacionalnoho universytetu*. [Bulletin of Zaporizhia National University], 2, 97. [in Ukrainian].
9. Rabinovych, P.M. (2008). *Osnovy zagalnoyi teoriiy prava ta derzhavy* [Fundamentals of the general theory of law and the state]. Lviv: Kraj, 16-17. [in Ukrainian].
10. Gusak, M., Danishevska, V., Popov, Yu. (2009). Nikchemni ta osporyuvani pravochyny: reguluyuvannya za Cyvilnym kodeksom Ukrayiny [Insignificant and disputed transactions: regulation under the Civil Code of Ukraine]. *Pravo Ukrayiny*. [Law of Ukraine], 6, 115. [in Ukrainian].
11. Unified state register of court decisions (2012). *Rishennya Nizhynskoho miskrajonnoho sudu* [Decision of the Nizhyn City District Court]. 23.05.2012, <<http://reyestr.court.gov.ua/Review/24165985>>. (2020, May, 22) [in Ukrainian].
12. Shershenevych, G.F. (1995). *Uchebny'k russkogo grazhdanskogo prava*. [Textbook of Russian civil law]. Moscow: SPARK. [in Russian]
13. Mishhenko, M.V. (2015). Kharakterystyka ta vydy pravochyniv za uchastyu malolitnikh osib [Characteristics and types of transactions involving minors]. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskoho nacionalnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University], 33, 1, 140. [in Ukrainian].
14. Chorna, Zh. L. (2010). Osoblyvosti diyezdatnosti malolitnikh i nepovnolitnikh osib za cyvilnym zakonodavstvom Ukrayiny, Rosiyi, Bilorusi [Features of legal capacity of minors under the civil legislation of Ukraine, Russia, Belarus]. *Universytetski naukovi zapysky* [University scientific notes], 3, 62. [in Ukrainian].
15. Vodopyan, T. V. (2013). Osoblyvosti diyezdatnosti malolitnikh u cyvilnomu pravi Ukrayiny [Features of the legal capacity of minors in the civil law of Ukraine]. *Chasopys Nacionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya*. [Journal of the National University "Ostroh Academy"], no. 2. <<http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13vtvtpu.pdf>> (2020, May, 20). [in Ukrainian].